

REDAKČNÍ ÚVODNÍK / EDITORIAL COMMENT

I mlčení je lež? / Even Silence Is a Lie?

Naděžda Morávková

Nadpis tohoto editorialeu jsem si vypůjčila, jde o motto loňské konference a didaktického semináře pro didaktiky a učitele dějepisu. Akci pořádala jako už tradičně Filosofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, spoluorganizátorem bylo občanské sdružení Pant, partnersky pak také např. Ústav pro studium totalitních režimů. Bližší informace o akci najde čtenář v dalším čísle časopisu MEMO, zde bych se však ráda zastavila u skutečnosti, která mě pronásledovala po celou konferenci. Jde o černobílé malování minulosti. Hlavním námětem konference byl nikterak nový problém v rámci současné didaktiky dějepisu, totiž otázka, jak nejlépe vyučovat moderním dějinám na školách.

V prvních letech po Sametové revoluci nebylo pochyb o tom, že je potřeba kompenzovat předchozí cenzuru a informační jednostrannost a dostat do škol informace o negativních jevech socialistického období, o politických procesech, násilné kolektivizaci, pronásledování církví, pracovních táborech pro nespolehlivé, znevýhodňování politicky jinak smýšlejících lidí, o okupaci vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968 a jejích následcích atd. Bylo potřeba shromáždit prameny, připravit vhodnou interpretaci, didaktické pomůcky a metodický materiál. To je úkol, který je jistě stále ještě aktuální i dnes, rozhodně není v této věci „hotovo“. Nicméně, nepřijemným důsledkem většinového zaměření se tímto směrem je, jak mohu denně pozorovat ve své pedagogické praxi u mých nejmladších žáků, jakýsi druhý „pangejt“. Zeptáte-li se dětí na období padesátých, šedesátých či sedmdesátých let, mnohé si dobu ztotožní s podivným „koncentračním táborem“, kde v ulicích hlídkovali ozbrojení policisté, regály obchodů zely prázdnotou, lidé neměli co jíst, oblékali si šedé uniformy a boty byly jednou za čas na příděl. Nyní volně cituji z jedné slohové práce patnáctiletého studenta střední školy, na níž působím. Je to trochu extrémní

MEMO 2012/2

pojetí, ale musím říci, že není úplně výjimečné. Pokud budete chtít těmto dětem vysvětlit zcela realisticky dobu, kdy vyrůstali jejich rodiče, mnohé překvapíte. Povedlo se nám dobu příliš démonizovat. Chápu, že není možné opěvovat totalitní systém moci, ale jednostranné vidění je nebezpečné v obou podobách, ať už vidíme jen černě či jenom růžově. Cílem snahy o co nejrealističtější uchopení minulosti musí být pestrý obraz dějin, v celé jeho složitosti. Prvotní nemá být bezmyšlenkovitý a zjednodušený odsudek, ale pochopení příčin a cest, které k situaci vedly. Pochopit, abychom se mohli poučit. Žáci se musí dozvědět, že mince má vždy dvě strany, musí umět pochopit, proč lidé byli ochotni se pro něco nadchnout a v čem je nebezpečí demagogie. Musí si uvědomit, že lidé žili v minulosti svůj každodenní všední život, prožívali denní radosti a starosti a byli vlastně stejní, jako jsou oni - žáci sami, že nebezpečí demagogie a manipulace není vždy pozorovatelné na první pohled. Musí pochopit, v čem spočívala trizna doby, i když lidé netrpěli tím způsobem, jaký má dnešní žák spojen se slovem utrpení. Pro mnohé lidi tehdy nebyly na prvním místě politické události doby, ale rodina, koníčky, práce. Takových lidí byla většina a je tomu tak dodnes. Učit každodennost je podmínka pro pochopení minulosti. Starší žáci mívají představu, že jejich rodiče či prarodiče, pokud nebyli disidenty či emigranty, byli všichni jakýmsi zbabělými kolaboranty zločinného systému, o jehož podstatě a mechanismech dobře věděli, ale báli se cokoli dělat. To je ovšem zkreslená interpretace dobového myšlení. Rozhodně minimálně pro padesátá a šedesátá léta.

Starší učitelé mají výhodu vlastní zkušenosti. Mladší pedagogové jsou však často odkázáni na metodické opory a vyučovací pomůcky, které jsou dostupné. Jeliže budeme produkovat pomůcky, které jsou jednostranně tématicky zaměřené a opomíjejí jiné skutečnosti z minulosti, bude výuka mnohých mladých pedagogů více či méně k jednostrannosti inklinovat. Tvorba školních pomůcek představuje činnost značně zodpovědnou, patří do rukou zkušených a erudovaných didaktiků, s vědomím širokých souvislostí, je to hluboce profesionální věc. Není možné v tomto směru dávat prostor nahodilosti, improvizaci, krátkodobým cílům či snad dokonce politickým záměrům. To už se v minulosti několikrát nevyplatilo. Jedna z hlavních hodnot, které je historie schopna nabídnout, je zkušenost, možnost poučit se z minulosti a neopakovat chyby. Podaří se historii poučit nás alespoň tentokrát?